

जीवन एक पदभ्रमण (Life is Hiking)

सात आंधळे आणि हत्तीच्या गोष्टीत प्रत्येक आंधळा हत्तीला चाचपडून त्याचे वर्णन करतो. त्याचप्रमाणे जीवनाची व्याख्याही व्यक्तीनुसार वेगवेगळी असू शकते. खरे तर जीवन म्हणजे काय, हे सांगणे थोर विचारवंताचे काम ! त्यामुळे त्याविषयी बोलणे हे धाडस ठरू शकते. पण त्या इतर आंधळ्यांप्रमाणे मलाही त्यावर विचार मांडावे वाटतात.

पदभ्रमण - डोंगरभ्रमंती, हा नुसता छंदच नव्हे तर माझ्या आयुष्याचा अविभाज्य भाग आहे. त्यामुळे साहजिकच हायकिंगच्या चष्म्यातून जीवनाकडे सतत पाहत असता आयुष्य आणि हायकिंग यात बरेच साम्य जाणवते. गप्पांमध्ये, लिखाणामध्ये पदभ्रमणाचे उल्लेख वरचेवर होऊ लागले आहेत. नकळत तुलना केली जाते. पदभ्रमण करत असताना ज्या गोष्टींचा विचार केला जातो, त्या गोष्टींचे प्रतिबिंब हे रोजच्या जीवनात उतरलेले दिसून येते, हे मला ठायी ठायी जाणवते.

प्रत्येकजण काही ना काही ध्येय बाळगून जगत असतो. मग ते भला मोठा बंगला बांधण्याचे असो किंवा अंतराळात फेरफटका मारण्याचे असो. अगदी शाळेपासून काही ना काही ध्येय घेऊन आपण जगत असतो. परीक्षेत पहिला नंबर यावा, मग पुढे चांगल्या शिक्षण संस्थेत प्रवेश मिळावा, उत्तम नोकरी असावी, त्यानंतर संसार, गृहगृहस्थी, बँक बॅलन्स, सुखासीन निवृत्ती वगैरे सर्वांचीच स्वप्ने अथवा ध्येयं असतात. पदभ्रमणात सुद्धा

एक उद्देश किंवा ध्येय ठेवले जाते. एखादे उंच शिखर, गड किल्ला किंवा ठराविक अंतराची पायवाट इत्यादी ठरवून भ्रमंती केली जाते. पदभ्रमण करण्यामागचा प्रत्येकाचा उद्देश हा वेगळा असू शकतो. काहींना नुसते भोज्याला शिवायचे असते, तर काहींना पानांफुलांचा आस्वाद घेत निसर्गात निवांत भटकायचे असते. काहींचा हेतू हा शरीरावरचा मेद घालवायचा असतो, तर काहींना असंख्य फोटो काढून इतरांना दाखवणे हा असू शकतो. त्यामुळे कदाचित शिखर एकच असले तरी वाटा भिन्न असू शकतात. जसे काहीजण नोकरी पत्करतात, तर काही व्यवसाय. कुणी पांढरपेशी आयुष्य अंगीकारतो तर कुणी कष्टकरी भूमिका स्वीकारतो. गृहगृहस्थी, पैसाअडका हे जरी शिखर गाठायचे असले तरी ट्रेकिंग प्रमाणे प्रत्येकजण आपल्याला आवडेल, पचेल, रुचेल ती वाट निवडतो.

डोंगरभ्रमंती करताना अनेक तऱ्हेच्या वेगवेगळ्या वाटा असू शकतात. काही वळणावळणाच्या तर काही सरळसोट उंच. वाटेवर अनेक खड्डे, दगडगोटे, काटे असतात. जीवनाच्या वाटेवरही अशाच अडचणी ठायी ठायी उभ्या राहू शकतात. पुढे जाण्यासाठी त्यांना पार करावेच लागते. डोंगरवाटांवर जंगली श्वापदे, साप, विंचू यांचे भय असते, तर जीवनाच्या वाटांवर ठगवणारे, खोटी आमिषे दाखवणारे, पाठीत खंजीर खुपसणारे आढळतात. डोंगरात भटकताना कधीकधी चकवा लागतो असे म्हणतात. रोजच्या धकाधकीच्या आयुष्यातही असे चकवे लागतात. कितीही कष्ट केले तरी यश पदरात पडत नाही. काही वाटांवर सावली देणारी गर्द घनदाट झाडी असते. तृष्णा भागवणारे झुळझुळ वाहणारे ओहोळ असतात. आयुष्यात अनेक सुंदर प्रसंग येतात. जीवाला जीव देणारी माणसे भेटतात. त्यामुळे कुठलाही प्रवास हा

कंटाळवाणा होत नाही. थकवा जाणवत नाही. कधीकधी ही वाट संपूच नये असे वाटते. “ जरा विसावू या वळणावर .....” या गीताप्रमाणे किंचित थांबून त्या दृष्याचा किंवा क्षणांचा आनंद घ्यावा वाटतो.

पदभ्रमंती करताना आणि जगत असताना कित्येकदा आपण एकटेच असतो. आपले वजन आपल्यालाच पेलावे लागते. जसे सुखदुःख यांचा सामना शेवटी आपल्यालाच करावा लागतो ना अगदी तसेच ट्रेकिंग मध्येही हा अनुभव येतो. ट्रेकिंगची सॅक ही शेवटी आपल्यालाच उचलावी लागते. प्रत्येकाच्या पाठपिशवीचे ओझे कमी जास्ती असू शकते. प्रत्येकाच्या गरजा, आवडीनिवडी आणि ठरवलेली शिखरे भिन्न असतात. रोजच्या जीवनातसुद्धा. आप्तेष्टांबरोबर दुःख वाटले तरी शेवटी ते ज्याला त्यालाच भोगावे लागते. जेवढा पसारा जास्ती तेवढे ओझे जास्त.

तसा प्रत्येकजण सोलो हायकरच असतो. वाटेत भेटणारे सखे सोबती काही काळापुरते साथ देतात. कुणी अर्ध्या वाटेपर्यंत तर कुणी दोनचार पावलेच सोबत करतात. आयुष्यात सर्वप्रथम आई-वडील असतात, मग भाऊ, बहीण, मित्रमंडळी, सहचारी येतात. त्यानंतर आयुष्याचा जोडीदार, मुलेबाळे, आप्तेष्ट आयुष्यात येतात. पण यातील प्रत्येकजण ठराविक अंतरानंतर वेगळ्याच वाटेने निघून जातो. फारच थोडे असतात की ज्यांना अत्यंत अनुरूप असा जोडीदार मिळतो. सारखा वेग राखणारा, सारखी आवड जोपासणारा, वेळप्रसंगी संकटातून मार्ग काढणारा हवा तसा जोडीदार मिळणे दुरापास्त असते. हायकिंग करताना

बरोबरीच्या जोडीदारांबरोबर हास्यविनोदात, गप्पामध्ये घालवलेले क्षण खडतर वाट सुकर करतात. जीवनाच्या वाटेवर भेटणारे सोबती कसा आनंद देऊ शकतात हे त्या त्या प्रवासावर अवलंबून असते. तरीसुद्धा शेवटी कुणी कुणाचे नसते हेच खरे अंतिम सत्य असते.

शिखरांकडे जाणाऱ्या वाटांचेही वेगवेगळे प्रकार असतात. काही मळलेल्या, रुजलेल्या दिसतात. समाजातील बहुतांशी हे कळप प्रवृत्तीचे असतात. मळलेल्या वाटेवरून जाण्यात कमी धोका असतो. हे त्यांना ठाऊक असते. वेगळेपणाची छाप मिळाली नाही तरी चालेल. "संसार करावा नेटका" या प्रवृत्तीने नेणारी ही सरळमार्गी वाट असते. परंतु काही धाडसी प्रवृत्तीचे गिर्यारोहक वेगळीच वाट निवडतात. अशा वाटेवरून फारसे कोणी गेलेले नसते. यात धोके बरेच असतात परंतु त्यांना कदाचित वेगवेगळी सुंदर दृश्ये, प्राणी, फुले, पक्षी, निसर्ग यांची आस असते. अवघड वाट घेऊन लवकर शिखर लवकर काबीज करण्याची त्यांची मनीषाही असू असू शकते.

साचेबद्ध आयुष्य जगताना आपण बराच फापटपसारा जमवतो. हा पसारा नानाविध वस्तूंचा, माणसांचा किंवा आठवणींचाही असू शकतो. कालांतराने असे लक्षात येते की यांतील बऱ्याच गोष्टी हे निव्वळ ओझे असते. काही जगाला दाखवण्यासाठी तर काही भविष्याची नाहक चिंता मिटवण्यासाठी गोळा केलेल्या असतात. बऱ्याच दिवसांचा ट्रेक असेल तर आपण बऱ्याच गोष्टी बरोबर नेतो. यातील काही गोष्टी या "वेळप्रसंगी लागले तर" ह्या भावनेतून सॅक मध्ये भरतो. ट्रेक करत असताना मग त्याच गोष्टींचे ओझे वाटू लागते.

त्या, ना धड फेकवल्या जात की ना धड उपयोगी पडतात. भविष्याची तरतूद या नावाखाली बऱ्याचदा हव्यासापोटी काहीजण जमिनी, घरे विकत घेतात. परंतु उतारवयात त्या मालमतेचे रक्षण करण्यासाठी खूप आटापिटा करत बसतात. पदभ्रमण करताना सहप्रवाशांशी गप्पा मारल्या की प्रवास सुखकर होतो. रोजच्या जीवनात पण असेच आहे नाही? शेजारीपाजारी, मित्रमंडळी, घरातली मंडळी यांच्याशी संवाद साधला की दिवसभराचा शीण कुठल्या कुठे निघून जातो नाही?

घडयाळाचे काटे जसे मागे फिरवता येत नाहीत तसेच काहीसे पदभ्रमणातही असते. दरवेळी पाऊल पुढेच टाकावे लागते. प्रत्येकाच्या बुटाचा आकार वेगळा असतो. जसे परिस्थिती वेगळी असते. कधी कधी बुटाची लेस सुटते तर कधी बॅगेचा बंद तुटतो. पण कधीतरी खाली वाकून आणि थांबून त्या गाठी माराव्याच लागतात, वेळीच गाठी मारल्या नाहीत तर त्रास आपल्यालाच होतो.

सूर्यास्ताच्या आत शिखरावर जाणे भाग असते, नाहीतर अवेळी काळोखात वाटचाल करावी लागते. दिवसा उजेडी शिखरावर पोहचले की “याचि देही याचि डोळा” केलेल्या पायपिटीचे चीज झाल्याचे पहावयास मिळते. दूरवर पसरलेल्या पर्वतरांगा, वळणे घेत असलेली नदी, छोटी छोटी खेडी सारं काही मनाला भुलवणारं असत नाही का?

आयुष्यात बाळगलेलं कुठलंच स्वप्न हे लहान मोठं खचितच नसतं. ते खास आपलं असतं. सभोवतालचा निसर्ग ज्याप्रमाणे प्रत्येकाला आपल्याच नजरेतून बघावा

लागतो, त्याचप्रमाणे सार्थक झालेलं जीवनाचा आनंद हा प्रत्येकाला स्वतःलाच अनुभवायला मिळतो. मग अशा वेळेस दुखणारे पाय, लागलेल्या ठेचा, पायात घुसलेले काटे, यांच्या वेदना कुठल्याकुठे पळून जातात. मुले शिकली सवरली आणि मार्गाला लागली की ज्याप्रमाणे आई वडिलांना कृतकृत्य झाल्यासारखे वाटते ना, अगदी तसेच काहीसे डोंगराच्या शिखरावर गेल्यावर वाटते. अशा वेळेस पदभ्रमणात भेटलेले कोणते सोबती बरोबर असतील याची खात्री देता येत नाही.

मग पाठीवरून बॅग अलगद खाली ठेवली जाते. दूरवर मावळणारा सूर्य, दिवस संपल्याची जाणीव करून देऊ लागतो. अशा वेळेस आठवायच्या असतात त्या फक्त सुंदर आठवणी. पदभ्रमण करत असताना अनुभवलेले सुरेख क्षण.

"LIFE IS HIKING" - जीवन हे एक पदभ्रमण मानलं तर बऱ्याचश्या गोष्टी मनाला पटू लागतात, आणि जीवनवाटेवरचं पदभ्रमण आनंदात पार पाडलं जातं!

* * * * *

गिरीश देसाई

gudesai@gmail.com

+1 678-674-6616

(पूर्वप्रसिध्दी : रंगदीप २०२१)